

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Seminář dějin umění

Zámek Fryštát v Karviné

DU0105 Písemná postupová zkouška

Ester Kierová

413 858

2014

Anotace

Práce „Zámek Fryštát v Karviné“ se zabývá empírovým zámkem Fryštát, který se nachází na dnešním území Karviná – Fryštát v Moravskoslezském kraji. Snaží se o shrnutí velmi obsáhlé historie a zmiňuje i mnohé vlastníky zámku, především velké rody, které měly zámek nějakou dobu v držení. Popisuje světlá i stinná období majitelů, kteří se podíleli na budování či rekonstrukci zámku nebo jen přispívali k jeho chátření. Dozvíme se, jak se zámek postupně rozrůstal nejen architektonicky, ale také o další přilehlá území či nové stavby. Část práce se věnuje i umělecko-historickému popisu venkovní fasády a popisuje jednotlivé architektonické prvky, které zámek nese. V poslední kapitole se autor věnuje popisu interiéru a vybavení a jejich dnešním využíváním. Jsou zde vyjmenovány jednotlivé salóny a jejich dobové zařízení mapující život knížat z rodu Larisch-Mönnich, kteří na zámku pobývali nejdéle. V závěru práce shrnuje výše zmíněné fakta a zamýšlí se nad dnešním postavením a využitím zámku a jeho prostor.

Klíčová slova: zámek Fryštát, Karviná, Lottyhaus, Larisch-Mönnich.

Obsah

Úvod	4
1 Historie zámku	5
1.1 Počátky města Karviná.....	5
1.2 Zámek v době středověku.....	5
1.3 Novověké vzestupy a pády karvinského zámku	5
2 Umělecko-historický popis	8
3 Interiér a vnitřní vybavení zámku.....	9
Závěr	11
Seznam použité literatury	12

Úvod

Při vybírání tématu mé ročníkové práce jsem velmi zvažovala, zda si zvolit umělecké dílo, které je pro dnešního diváka notoricky známé a tím si „usnadnit“ práci, poněvadž pramenů ke studiu takového uměleckého díla je nespočet. Ačkoli pročíst se alespoň polovinou publikací vydaných na nejslavnější obrazy, sochy či architektonické **skvosty** není zcela jistě nic snadného, zvolila jsem poněkud obtížnější cestu v podobě ne zcela známého zámku u neslezských obyvatel.

Zámek Fryštát je **skvostem** městu, ve kterém se nachází. I přesto, že je u místních obyvatel velmi oblíbený a stále obdivován, snad málokdo vám o něm řekne nějakou základní informaci či zajímavost nejen z historie. Myslím, že v dnešní době jsou **namátky** často přehlíženy a mnoho lidí si neuvědomuje, jak velkou historii tyto **skvosty** **skrývají**. A toto byl podnět k rozhodnutí o mém tématu písemné postupové zkoušky. Nač stále omílat díla, která se již dočkala mnohých výkladů a popisů, když stále mnoho lidských výtvorů z historie není popsáno či vysvětleno.

Ve své práci se pokusím o shrnutí opravdu bohaté historie zámku, o jeho umělecko-historický popis venkovní fasády a vnitřních prostor a v neposlední řadě také zmíním dnešní využití prostor zámku Fryštát v Karviné.

Obr. 1 – hlavní křídlo zámku

1 Historie zámku

1.1 Počátky města Karviná

Město Karviná dnes patří k místům s nejstarším lidským osídlením, co se regionu týče. Město Fryštát, které dnes známe pod názvem Karviná 1 či pouze městská část Fryštát, bylo založeno na konci 13. století těšínským rodem Piastovců, kteří měli v Polsku a Slezsku rozsáhlé knížectví. První písemná zmínka pochází z roku 1305, kde se poprvé město objevuje v soupisu desátků vratislavského biskupství. Starší písemná zmínka je až z roku 1268, kde se ale pouze uvádí území Solce¹, které se nacházelo nedaleko Karviné.

Dobové mapy ukazují, že město mělo pravděpodobně oválný areál, kterým procházela komunikace, jež byla uzavřena bránami. Stejně jako dnes, i v minulosti se zde nacházelo mírně svažité obdélníkové náměstí, kolem kterého stály jednopatrové obytné domy. Ačkoli to není zcela prokazatelné kvůli rozsáhlým přestavbám v 19. a 20. století, je možné, že domy mají pozdně středověká či renesanční jádra. Toto ale dle mého názoru není pravděpodobné vzhledem k mnohým požárům, které v historii v okolí vypukly a město částečně poničily.

1.2 Zámek v době středověku

Dodnes se nenalezlo žádné písemné svědectví o vzniku zámku. Pravděpodobně na místě dnešního zámku stála gotická tvrz, která byla přestavěna asi na počátku 14. století. Vůbec první písemná zmínka pochází až z roku 1450, kdy je zámek výslovně jmenován na sídlo vdovských manželék těšínských knížat, které jej měly v oblibě. Dobové kroniky hovoří o „okázalém“ vzhledu - stavba o dvou nadzemních podlažích vybudovaná na kamenných gotických základech a pouze ze dřeva. V okolí se nacházely rozlehlé lesy, které zajišťovaly dostatek dřeva i při stavbě reprezentativních prostor. To se ale stalo osudným dne 17. dubna 1511, kdy v ranních hodinách vypukl požár od závadného komína a dřevěný „zámek“ vyhořel do základů. Požár se rozšířil i na dřevěné budovy v okolí zámku, až zničil téměř celý Fryštát s výjimkou farního kostela, který byl jedinou stavbou ve městě, jež byla zděná.

1.3 Novověké vzestupy a pády karvinského zámku

Po rozsáhlém požáru se zámek dočkal rekonstrukce ve 20. letech 16. století a to za knížete Kazimíra. Ten jej nechal vybudovat již z cihel a kamene, ale ve skromnějších rozměrech. Nově postavený zámek stál na základech gotické tvrze. Jednopatrový a zděný zámek se

¹ Vesnice u Karviné, která zanikla díky hojné těžbě uhlí na jejím území; nacházel se zde i zámek Solca.

sedlovou střechou byl postaven v renesančním stylu s některými pozdně gotickými prvky. V držení Bedřicha Kazimíra byl opuštěn, protože pro majitele byl nedostačující a nechal si vystavět zámek nový, kam také později přesídlil. Bohužel si ale komfortu, který jeho nové obydlí nabízelo, neužíval dlouho. Zadlužil se, zemřel bezdětný a fryštátské knížectví muselo být dáno do dražby.

V roce 1572 získali renesanční zámek noví majitelé – rod Cikánů ze Slupska. Držitel Václav Cikán ze Slupska z něj udělal menší stavovské panství a ten se tak po třech staletích, kdy jej obývala knížata, ocitl v držení nižšího feudála. Nový majitel ale také pobýval na jiném zámku a tak se z renesančního sídla stalo místo úřadů a úředníků. Večer před třicetiletou válkou postihl Fryštát další požár, jenž vypukl 29. ledna 1617 v domě měšťana na Dolním předměstí. Tento požár zničil mnoho budov v okolí včetně zámku. Tímto započalo období plné válečných tažení, útrap obyvatelstva, šíření epidemií a hospodářských krizí, které přiměly mnoho místních k opuštění jejich dosavadních usedlostí. Náboženský útisk pak vyhnal i rod Cikánů ze Slupska a roku 1637 celé panství opustili.

Novým vlastníkem se stal kníže Jindřich Václav z Minstrberka v roce 1639. Jeho rod byli potomci krále Jiřího z Poděbrad. Za jeho držení zámek ale mnohem více chátral a po jedenáct let obstarávala chod zámku jen část služebnictva.

Od roku 1650 pak byli novými majiteli hrabata rodu Gašínů z Gašína, díky kterým se zámek i město z velkého úpadku alespoň částečně vzpamatovalo. Nový rod neváhal investovat do rozvoje hospodářství a obnovil i zámek. Vnitřní prostory tím začínali dostávat barokní ráz, avšak i přes vylepšování zámek stále v panoramatu města působil poměrně stroze. Bohužel se ani rod Gašínů z Gašína neubráníl zhoršující se ekonomické situaci a zámek byl dán opět do dražby. Během jedenácti let se zde vystřídalo mnoho majitelů, díky kterým se prohluboval jeho úpadek a chátrání.

V polovině 18. století se tato situace a stav zámku ještě zhoršil. Roku 1749 se zámek dostal do rukou irského šlechtice Mikuláše Taafa z Carlingfordu. Za vlády tohoto rodu se zvyšoval útisk a nespokojenost obyvatelstva, což vyvrcholilo vzpourou. Mimo tyto události byl zámek poškozen dalším požárem ze dne 15. září 1781, který se šířil z domu měšťana na Horním předměstí. Zhoršující se situace nakonec dohnala rod Taafů z Carlingfordu k jeho dražbě.

Ve velmi špatném stavu zámek i s okolím odkoupil v roce 1792 hraběcí rod Larisch-Mönnichů, původem ze Lhoty a Karviné. Zakladatelem tohoto prosperujícího rodu byl Jan Josef Antonín Larisch-Mönnich, nejstarší syn Jana Erdmana Floriana Larische, který byl známý zahájením těžby uhlí v Karviné. Svým sňatkem s Annou Marií Teklou z Mönnichu a dědictvím získal mimo majoritního panství Karviná také Německou Lutyni, statky Životice u

Opavy a Stanislavice. K nim náleželo několik hospodářských budov a hlavně panství Fryštát. V tomtéž roce, kdy zámek zakoupil, zahájil rozsáhlou přestavbu, pravděpodobně dle projektu opavského architekta Karla J. Englische. Roku 1800 byly rekonstrukce dokončeny a zámek získal empírovou podobu. Byl zvýšen o jedno patro, byla přistavěna dvě boční křídla, z nichž navazují do vedlejších objektů spojovací chodby. Byl také přistavěn nový objekt zvaný Lottyhaus. Ten je postaven kolmo k hlavní budově na parcelách asi čtyř spálených měšťanských domů při požáru v roce 1781. Před hlavní budovou zámku byl založen okrasný park a jeho střed zdobila kamenná kašna. Jižní stranu zámku dodnes obklopuje rozsáhlý přírodně krajinářský park, který byl založen roku 1804. Ve středové ose zámku vytvořil centrální průhled s možností výhledu na Beskydy a scenérii okolní krajiny. V severozápadní části parku byla roku 1821 přistavěna rodová kobka pro hraběnku Annu Larisch-Mönichovou. V této hrobce se při archeologických výzkumech našlo 13 rakví s ostatky osob z rodu Larisch-Mönich. Dodnes se stále u poloviny mrtvých nezná totožnost. Hrobka byla také vyplněna o mnohé cennosti a lebku jedné z hraběnek. Momentálně je hrobka opravena vzhledem k hrozícímu zborcení a rakve jsou zde stále uloženy.

Další požár dne 5. dubna 1823, který vycházel z kloboučnické dílny, zničil většinu domů části Horního předměstí a zkáze se nevyhnul ani zámek. Okamžitě započaly opravy hlavně velmi poškozeného západního křídla zámku.

Za přestavbu vnitřních prostor zámku se zasloužil hrabě Jan Larisch-Mönich, který je nechal přebudovat v duchu historizujících slohů. V přízemí hlavní budovy vznikl velký vestibul s pravoúhlým litinovým schodištěm vedoucím do zámeckého patra, kde byla vytvořena schodišťová hala. Stěny byly opatřeny dřevěným táflováním. Díky držení zámku rodem Larisch-Mönich a jeho zachováváním a zvelebováním dalšími následovníky rodu získal zámek velmi honosnou a reprezentativní podobu.

Tak jako mnoho historických objektů, i zámek Fryštát byl v roce 1945 konfiskován a stal se majetkem československého státu. Prosperující hraběcí rod Larisch-Mönnich se uchýlil do Rakouska a další potomci se odtud odstěhovali do různých koutů světa. Zámek byl do roku 1949 ve správě Ostravsko-karvinských dolů, poté přešel do užívání Městského národního výboru v Karvině a od roku 1990 je majetkem města Karviné. Po mnohých zásazích do vzhledu zámku byl rekonstruován v letech 1994 až 1997 a ve stejné době probíhaly rozsáhlé archeologické výzkumy, které přinesly cenné nálezy keramických střepů, zlomků kachlů, úlomků zvířecích kostí a zuhelnatělého dřeva. Objeveny byly i nástropní malby, plátěné tapety z 19. století a mnoho dalšího. Zámek se konečně dočkal velké rekonstrukce, díky které byl obnoven původní empírový a honosný vzhled a bohatá vnitřní výzdoba interiérů.

2 Umělecko-historický popis

Zámek Fryštát se rozkládá na půdorysné dispozici obráceného písmene „U“. Lze rozpoznat hlavní zámecké těleso a dvě kratší boční křídla. Na pravé boční křídlo poté navazuje další vedlejší křídlo Lottyhaus, který je postaven ve stejném stylu a je spojen s bočním křídlem zámku krytým dřevěným mostem. Čestným dvorem se poté otevírá do hlavního náměstí dnes pojmenované po T. G. Masarykovi.

Empírový zámek má dvě nadzemní podlaží a jedno slepé patro, které je zakryto atikou. Za tou se nachází sedlová střecha. První patro je ve stylu tzv. piano nobile, což je hlavní a především vznešené patro dle italského způsobu. Fasáda přízemí je členěna pásovou rustikou a lizény, které rámuji vpadlé výplně. V prvním patře je jednoduché rámování a podélná okna s podokenní římsou a šambránou. Slepé patro má okenice a šambrány v omítce, v průčelí je pak umístěn kamenný erb rodu Larisch-Mönich, který je také v dřevěné verzi na dveřích. Uprostřed hlavního křídla zámku je portikus s toskánskými sloupy a balkón. Po stranách hlavního vstupu jsou umístěny dvě raně barokní sochy Herkulů. Celá fasáda má mimo bílé rámování a šambrány, světlou okrovou barvu.

Obr. 2 – středová osa hlavního křídla zámku

Obr. 3 – vstup do zámku s raně barokními sochami

3 Interiér a vnitřní vybavení zámku

Zámek dnes svým návštěvníkům nabízí nahlédnout do způsobu života majitelů zámku, hlavně pak rodu Larisch-Mönich. Mobiliář byl postupně v průběhu staletí doplňován a v současnosti čítá mnohé historické předměty z 16. až 20. století.

Vstupní vestibul je vyzdoben rodovými erby vlastníků zámku. Dekoratívním prvkem je zde sousoší puttů s delfinem, které bylo přeneseno z nedalekého již zaniklého zámku Solca. Odsud také vybíhá úzká chodba, která vede do východního i západního křídla zámku s místnostmi, které v minulosti sloužily k zajištění hospodářského provozu zámku. Z vestibulu vede litinové schodiště z roku 1860 s dekorativním zábradlím s květinovým motivem. Na stěně druhé podesty schodiště je zavěšen velmi rozměrný deskový erb rodu Larisch-Mönich, jedná se o techniku olejomalba asi z konce 19. století. Při výstupu schodiště se dostaneme do prvního patra, kde se nachází obytné celky, které jsou spojeny úzkou chodbou vedoucí do obou křídel zámku. Nacházíme zde schodišťovou halu s iluzivními klasicistními prvky, které měly navodit atmosféru antického Řecka a Říma. S podobnou výzdobou se setkáváme ve většině pokojů, kde stropní dekor tvoří právě klasicistní a antikizující prvky.

V prvním patře se nachází místnosti jako předsálí, kde se dodnes konají svatby či slavnostní ceremonie, matrika, obřadní sál, zámecká jídelna, dámské a pánské salony, růžový salonek, zlatý sál, zámecká knihovna obsahující ojedinělé exempláře, renesanční sál, grafický sál a také pozoruhodné orientální salonky. Mnohé zdobí benátské křišťálové lustry, na stěnách jsou tkané tapety - sice ne historické, ale tkané dle vzorů, které v místnostech bývaly. Zařízení je povětšinou z 18. a 19. století, zvláště pak porcelánové nádoby, dámské doplňky či hodiny. Za zmínku určitě stojí pozdně renesanční truhla z první třetiny 17. století, která je velmi bohatě vyřezávaná a je snad nejstarším vystaveným exemplářem na zámku. Na stěnách jsou v pokojích mnohé portréty dřívějších majitelů, jejich družek, dětí a vnoučat a také litografie či mědirytiny měst a krajín.

Nejznámější jsou gobelíny a tkané koberce, které jsou pro zámek již typické. Gobelíny, které se v současnosti na zámku nachází, již s historickou výrobou nemají nic společného. Všechny jsou novodobé a téměř dvacet let staré – byly vyrobeny na zakázku města k slavnostnímu otevření zámku po rozsáhlé rekonstrukci roku 1997. Na jednom z nich je znázorněna renesanční krajina s plameňáky.

Ve vedlejším křídle zvaném Lottyhaus se dnes nachází stálá expozice Národní galerie v Praze. Návštěvníci zde sice neuvidí, jak se v této části žilo a pobývalo, ale momentálně jsou zde vystavena umělecká díla českých tvůrců z 19. století.

Ačkoli zařízení pokojů a celkové vybavení zámku není téměř vůbec původní, velmi pěkně přibližuje dobové bydlení na zámku a život hrabat a knížat, která zde pobývala.

Obr. 4 – Lottyhaus

Závěr

Zámek Fryštát v Karviné má za sebou velmi složitou historii, díky které jen velmi chátral. I přesto je ale dnes velmi úspěšně rekonstruován a stal se tak dominantou celého města Karviná a jakousi srdcovou záležitostí místních obyvatel. Bohužel jen málokdo z nich vám odpoví kladně při otázce, zda někdy zámek navštívil. Je to také jediný zámek, který dodnes stojí z celkem tří zámku, které se v okolí nacházely a stejně jako Fryštát, tak i ty sloužily svým majitelům jako jejich sídla. Ačkoli zámek toho nabízí mnoho, nejen stálou expozici pražské galerie či ukázkou bydlení, ale také mnoho každoročních akcí pro děti i pro dospělé, historickou inscenaci příjezdu hraběte Larisch-Mönich, stále není doceněn a hojně navštěvován. Smutným faktem také je, že na prohlídce zámku se mnou byl jen manželský pár, který si zde pravděpodobně udělal výlet a jen málokdy se poštěstí, že vidíte někoho do zámku vstupovat. Památky s nesmírnou historickou hodnotou se stále přehlíží a prozatím mi v této pozici nezbývá nic jiného, než jen doufat, že se [Zámek Fryštát](#) i nadále udrží v nynějším stavu a v budoucnu z něj bude skvost, na který se budou lidé z celé republiky přijíždět podívat.

Seznam použité literatury

REBROVÁ, Alexandra. *Zámek Fryštát*. Vyd. 1. V Šenově u Ostravy: Tilia pro Oddělení správy zámku a památkové péče Referátu tajemníka Městského úřadu v Karviné, 1998, 94 s. ISBN 80-861-0109-6.

SPURNÝ, František. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1983, 357 s., obr. příl.

SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska 2 (J-N)*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 780 s. ISBN 80-200-0695-8.

KROUPA, Jiří. *Architektura (Úvod do dějin umění I)*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2003. CD ROM, Dějiny umění, 1. ISBN sine.

V této práci byly použity fotografie zámku Fryštát v Karviné se souhlasem fotografky Kateřiny Mrózkové, dostupné z <http://mrozka.rajce.idnes.cz/zamek>